

Muharrem Ergin

CÂMÎ-ÜL-MEÂNÎ 'DEKİ TÜRKÇE ŞİİRLER

Câmi-ül-Meâni, Nûruosmaniye Kitaplığının 4904 numarasında kayıtlı yazma bir mecmuadır. Bu mecmua şimdîye kadar birçok eser ve makalenin bibliyografyasına girmiştir. Benim elde ettiğim malûmata göre adı geçen mecmuadan ilk defa bahseden Ali Canip¹. Rahmetli Hamâmîzâde İhsan ve arkadaşlarının birlikte çıkardıkları *Türk Edebiyatı Nümuneleri*'nde de bu mecmuaya dair bir kayıt vardır. Burada eserin mâhiyeti ve numarası hakkında hiçbir bilgi verilmemiş, sâdece Kaygusuz Abdal bahsinde verilen örneklerin Nûruosmaniye Kütüphanesinde bulunan ve Kaygusuz'un bazı şiirlerini ihtiva eden eski bir mecmuadan alındığı kaydedilmiştir². Biz, Nûruosmaniye Kütüphanesindeki mecmuaların pek çoğunu taradığımız ve bunlardan yalnız *Câmi-ül-Meâni* 'de Kaygusuz Abdal'ın şiirlerini gördüğümüz için Hamâmîzâde'nin numarasını vermeden kaydettiği mecmuanın *Câmi - ül - Meâni* olduğunda şüphe etmiyoruz.

Fuad Köprülü de muhtelif makalelerinde birkaç defa bu 4904 sayılı mecmuayı zikretmiştir. *Mısırdaki Bektâşilik*³ adlı makalesinde Köprülü, Abdülbaki Gölpınarlı'nın kendisine verdiği malûmata göre, Nûruosmaniye Kütüphanesinde 4904 numaralı bir mecmuada Kaygusuz Abdal'ın mensur ve manzum birçok eserleri olduğunu söyler. Yine aynı makalede Kaygusuz'un Budalânâme'sindeki bir fıkra'dan bahsederken mecmuayı tekrar zikrederek 940 da İstanbulda tertip edildiğini ilâve eder⁴. Mecmuamızın numarasını Köprülü, bir defâ da *İslâm Ansiklopedisi*'ne yazdığı Çağatay Edebiyatı maddesinde kaydetmiştir⁵.

¹ Abdülbaki Gölpınarlı, *Yunus Emre - Hayatı* -, İst. 1936 s. 323.

² Hıfzı Tevfik, —Hamâmîzâde İhsan, —Hasan Âli, *Türk Edebiyatı Nümuneleri* Kaygusuz Abdal bahsi.

³ *Türkiyat Mecmuası* c. VI., İst. 1939.

⁴ Aynı eser.

⁵ *İslâm Ansiklopedisi* c. 3., s. 312.

Rahmetli Sadeddin Nüzhet de *Türk Şâirleri*'ndeki bir kaydı ile, 4904 numaralı mecmuadan bahsedenler arasındadır¹. Merhum eserin numarasını verirken bir cümle ile çok kıymetli olduğunu da tebâ-rüz ettirmiştir.

Fakat şimdiye kadar eserlerinde bu mecmuaya en çok temas eden şahıs Abdülbaki Gölpınarlı olmuştur. Gölpınarlı, *Kaygusuz Vizeli Alâeddin*' de mecmuamızı zikrettiği gibi² Yunus Emre için neşrettiği eserde de pek çok defâ kaydetmiştir. Esâsen eserinin metin kısmında nazarı itibara aldığı nüshaların biri bu 4904 numaralı mecmuadır. Onun için eserin metin kısmını ihtiva eden cildinin pek çok yerinde mecmuamız kaydedilmiştir³. Yunus'un hayatına ayrılan cildde de birçok defâ mecmuanın ismi geçmekte ve bibliyografya kısmında ayrıca gösterilmektedir⁴.

Son olarak bu mecmua hakkında *İstanbul Kitaplıkları Yazma Di-
vanlar Kataloğu* (İst., 1947, C. I, s. 6-7)'nda Yunus Emre kısmında etraflı malûmat verilmiştir.

Görülüyor ki bütün bu eserlerde *Câmi-ül-Meânî* 'nin umumiyetle numarası kaydedilmiş ve bu kıymetli mecmuaya münâsebet düştükçe temas edilmiştir. *Câmi-ül-Meânî*, eski olduğu kadar pek kıymetli metinleri de ihtiva eden bir mecmuadır ve her bakımdan muhtevası hakkında daha fazla malûmat vermeğe değer. Benzerleri ile mukayese edildiği zaman onun çok kıymetli bir yer tuttuğu görülür. Bir kerre 940/1533 târihinde tertip edilmiştir. Ömer İbni Mezd'in *Mecmuatünnezâir*⁵ 'inin 840, Hacı Kemâl'in *Câmiünnezâir*⁶ 'inin 918, Edirneli Nazmî'nin *Mecmaünnezâir*⁷ 'inin 939-945 ve Pervâne Bey'in *Câmiünnezâir*⁸ 'inin 963 te tertip edildiğini düşünürsek bu en eski mecmualarımızın ilk iki veya üçünü hemen *Câmi-ül-Meânî* 'nin takip ettiğini görürüz.

Muhteva bakımından ise nazire mecmuaları, daha çok şâir ihtivâ etmekle beraber, aynı şâirin mahdut adette şiirlerini toplayabilmektedirler.

¹ Sadeddin Nüzhet Ergun, *Türk Şâirleri* c. 2., s. 892, Caferî maddesi.

² Abdülbaki, *Kaygusuz Vizeli Alâeddin Hayatı ve Şiirleri*, İst. 1933, s. 8.

³ Abdülbaki Gölpınarlı, *Yunus Emre Divânı*, İst., 1933.

⁴ Abdülbaki Gölpınarlı, *Yunus Emre - Hayatı -*, İst. 1936.

⁵ Yegâne nüshası Niğde'de hususî bir kütüphânedeki olan bu eser, sonradan satılmak için İstanbul'a getirilmiş, fakat alâkasızlığımız yüzünden yabancılara eline geçerek harice çıkarılmıştır. Bugün Oksford Üniversitesi kütüphanesindedir.

⁶ Bayezid, Umumî Küt. No: 5782.

⁷ Nuruosmaniye Küt. No: 4222, Millet Küt. Manzum Eserler No: 683-684.

⁸ Bağdad Köşkü Küt. No: 406.

Halbuki *Câmi-ül-Meânî* ihtiva ettiği az sayıda şâirin âdetâ külliyyatlarını bize kadar ulaştırmaktadır. *Câmi-ül-Meânî*'nin nazire mecmualarından bir farkı da tek cepheli olması, yalnız bir çeşit metinleri ihtivâ etmesidir. Gerçekten *Câmi-ül-meânî* 'nin muhtevası dinî - tasavvufî bir hüviyet taşımaktadır. Bu bakımdan onu tertib eden şahısla o devrin içtimaî arzuları ve fikir cereyanlarının vaziyeti hakkında ayrıca düşünülebilir. Meselâ Buharadaki bir Ubeydullah Hânın külliyyatının aynı devirde, kendi zamanında İstanbulda bir mecmuaya malzeme olması herhalde küçük bir hâdise değildir.

Câmi-ül-meânî 14,5 × 24,3 en - boyda kırmızı meşin kaplı, arkası yine kırmızı ve daha ince deriden bir cild içinde 315 yapraktan ibarettir. Meşin kabın etrafı bir santim genişliğinde yaldız bir işlemeyle çevrilmiştir. Yazılar sayfeleri hemen hemen tamamen doldurmaktadır. Metinler âbâdî bir kâğıda siyah mürekkeple, yalnız arada bazı beyit ve satırlar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Bazı sahifelerde kâğıd serpmeye yaldızla kaplıdır. Başlıklar yaldızlı âdi tezhib üzerine umumiyetle beyaz mürekkeple yazılmıştır. Sahifeler üç sütun üzerine tertip edilmiş olup esas sütun içte ve düz, diğer iki sütun dışta ve yan doldurulmuştur. Sütunların etrafı muntazam yaldızlı ince cetvellerle çevrilmiştir. Yazı baştan sona kadar nefis bir ta'lîktir. İç kapağın b. yukarısına arap hrfleri ile ve kurşun kalemle «Bu mecmuanın ismi *Câmi-ül-Meânî*'dir. v. 315. 133 ten sonra iki yaprak beyazdır.» yazılıdır. Gerçekten bu dört sahifenin tamamı ile yanlarındaki birer sahifenin yarıları beyazdır. Cedvelleri çekilmiş fakat içi doldurulmamıştır. Yaprak 1 a' da mecmuanın yine cedvelli fihristi vardır. Bu fihrist ayrı yazı ile ve muhtevaya tamamen uygun değildir. Yaprak 1 b' den itibaren mecmua muhtevası başlamaktadır. Farsça-Türkçe olan mecmuanın muhtevâsı umumiyetle manzumdur. Mensur kırsımları pek azdır. Son sahife olan yaprak 315 b' de yalnız esas sütun doludur. Burada son 6 beyitle mecmua bitiyor ve tertip edenin iki kaydı geliyor. Sahifenin dış yanında 4904 numarası altında büyük bir mühür, onun altında yan yazılmış vakıf kaydı, daha altta küçük bir mühür ve çizilmiş 4942 numarası vardır.

Eserin muhtevâsına gelince:

Mecmua 1 b' den 34 b' ye kadar Hazret-i Seyyid Yahya'nın risâle ve manzumelerine tahsis edilmiştir. Böylece mecmua farsça başlamaktadır.

34 b - 45 b Hazret-i Mevîânâ'nın Mesnevî'sinden intihab edilmiş parçalara ayrılmıştır.

Onu 45 b 'den 50 b 'ye kadar İntihâb-ı Pendnâme ve Heft Vâdi ile Attar ta'kib eder.

50 b - 57 b intihâb-i Künûz-i Rümûz'u muhtevîdir.

57 b - 63 b Seyyid Ni'metullah'ın mesnevî ve gazeliyatından intihâb edilmiş kısımdır.

63 b 'den 68 a 'ya kadar Nâsır Hüsrev'in Rûşenânâme'sinden seçilmiş parçalar vardır

68 a' da bir sahifelik Heft Vâdi-i Edhemî-i Şarkî gelir. Böylece ilk farsça kısmı burada biter ve türkçe metinlere geçilir.

68 b 'de intihâb-i makalât-i Hazret-i Gülşenî başlar. Gülşenî-i Rûmî'ye âid olan bu kısım hep manzum olarak 73 a 'ya kadar devam eder.

73 a' da Gülşenî'nin intihâb edilmiş rübâîlerine geçilir. 79 b 'ye kadar devam eden bu kısımda 250 kadar rübâî vardır.

79 b 'den 101 a 'ya kadar Hazret-i Dede Ömer Rûşenî'nin Risâle-i Miskinî ve gazeliyat'ından seçilmiş kısım gelir. Tamamiyle manzumdur.

101 b - 106 b Cemalî'nin Miftâh-ül Ferec'inden intihâb edilmiş kısmı ihtivâ eder.

106 b 'de İntihâb-i Risâlât-i Baba Kaygusuz başlar. Manzum, mensûr olarak 120 a 'ya kadar devam eder. Mensûr kısmın 1-2 sahifesi farsçadır.

120 a 'dan 133 b 'ye kadar Kemâl Ümmî'nin gazeliyat'ından seçilmiş parçalar gelir.

Bu arada 134 a 'dan 141 b 'ye kadar farsça Gülşen-i Râz vardır.

141 b - 143 b Gülşenî-i Mısrî'nin gazellerini muhtevîdir.

144 a 'da Nesimî başlar. Türkçe gazelleri ve 100 e yakın rübâisi ile 160 b 'nin sonuna kadar devam eder. 161 a - 170 a ise onun farsça gazellerini ihtivâ eder.

170 a - 172 b Halilî'nin gazellerine ayrılmıştır.

172 b - 173 b 'de Ca'ferî'nin gazelleri vardır.

173 b de Yunus Emre başlar. 195 a 'ya kadar devam eder. Bu arada Said Emre'nin de bir şiiri vardır.

195 a - 195 b Kasim'in şiirlerini ihtivâ eder.

195 b'de tekrar Yunus Emre başlar, 196 a 'da biter.

196 a 'da Ubeydî'nin Çağatayca külliyyatı başlar. Dinî ve didaktik bir çok mesnevîleri, terci-i bendleri ve pek çok gazelleri vardır. 215 a 'ya kadar devam eder.

215 a 'da Baba Kaygusuz'un şiirlerine geçilir. 223 b 'ye kadar devam eden bu kısımda Kaygusuz Abdal'ın pek çok şiiri vardır.

Kaygusuzla berâber Mecmua'nın Türkçe kısmı da burada sona erer. Bir sahife (224 a) boşluktan sonra tekrar farsça metinler başlar.

224 b - 232 a İntihâb-i müfredât-i Vuslâtname-i Şeyh Attarı ihtivâ eder.

Arkasından 232 b - 255 a 'da intihâb-i müfredat-i Mahzen-i Es-râr'ı ile Nizamî gelir.

255 a - 256 b 'de farsça gazeller vardır.

256 a - 265 b Mağribî'nin gazellerini ihtiva eder.

265 b 'de Şems-i Tebriz'in gazelleri başlar. 274 b 'ye kadar burada Mevlânâ'nın bir hayli gazeli vardır.

274 b - 277 a Seyyid'in şiirlerine ayrılmıştır.

277 a 'da Kasım-i Envâr başlar. Pek çok şiiri ile 306 a 'ya kadar devam eder.

306 a - 310 b Ahmed'e ayrılmıştır.

311 b - 315 b 'de ise son olarak Hâfız gelir.

Görülüyor ki mecmuanın Türkçe kısmı mühim metinleri ihtivâ etmektedir. 14. asırdan 16. asrın başına kadar bir hayli Türk şâirinin kıymetli şiirlerini toplayan *Câmi-ül-Meânî*, bu şâirlerden bâzıları için biricik, diğerleri için nâdir kaynak olarak zamanımıza kadar gelmiştir. Yunus'un şiirlerinin elde mevcut en eski kaynaklarından biri bu mecmuadır. Kasım'ı bu kadar şiiri ile yalnız burada görüyoruz. Kaygusuz ve Ubeydî için çok kıymetli bir hazine olarak karşımıza çıkıyor. Nesimî, Rüşenî, Gülşenî, Kemâl Ümmî için yine en eski nüshalardan biri sayılır. Ca'ferî ve Halilî gibi şiirleri şurada burada dağılmış olan şâirler için ise kıymeti âşikârdır.

Bu kıymetli mecmuanın nerede ve ne zaman tertib edildiğini sonunda, tertib eden tarafından ilâve edilen iki kayıddan açıkça anlıyoruz. Fakat İstanbul'da H. 940 ta tertib edilen bu eserin sâhibine dâir bir kayda tesadüf edilemiyor. İsmi öğrenmemekle berâber tertib edenin şahsiyeti hakkında eserden bir hayli ip ucu elde etmek mümkündür. Kı-saca tebârüz ettirmek lâzım gelirse diyebiliriz ki *Câmi-ül-Meânî* 'nin mürettibi, koyu mutasavvıf, yüksek zevk sâhibi, kuvvetli bir bilgi ile mücehhez, farsçayı ve Türkçeyi hem de şiveleri ile berâber iyi bilen, yazıda hayli üstad, ve bütün bunlarla berâber samimî ve tevâzu sâhibi bir kimse imiş.

Mürettib, Mecmuanın sonundaki birinci notunda erbâb-i vefâ ve ashâb-i safâ'ya hitâb ederek «nâyâb-i zaman ve nâdire-i devrân» olan eserleri muhtevî mecmuanın ne maksadla tertib edildiğini izah edip bir hayır dua beklediğini ve onlarla ebedî ve ma'nevî bir alâka te'min etmek için bir vasıta olduğunu söylüyerek aynen:

بو کتاب نایابک تمامه تاریخ بیانی بقدم جامع المانی

diyor. Tertib edenin, ismi ile târihine yerini de ilâve eden ikinci kaydı ise aynı sahifenin altındaki şu ketebedir:

قد وقع الفراغ من تحرير بدايع البيان المسمى بجامع المعاني
في محروسة قسطنطينيه المحميه في اوائل شمان
المعظم من شهر سنة اربعين وتسع مائه
من هجرة النبوية
عليه الصلوة
والسلام

Biz, İstanbulda 940 yılı Şa'ban ayının başlarında tamamlanan bu kıymetli mecmuadan Halilî, Ca'ferî ve Kasım'ın şiirlerini alarak aynen yayınlıyoruz.

**

Halilî'nin Şiirleri

H a l î l î aslen Diyarbekirlidir. 810 sıralarında doğduğu tahmin edilen¹ şâir, genç yaşında şiire başlamış ve Nesîmî'nin kuvvetle tesiri altında kalmıştır. Acem mülkünde tahsilini tamamlayıp ilirde meşgul olan şâir sonradan Fâtih devrinin başlarında diyâr-i Rûm'a gelmiştir. Bunu *Firkatnâme*²'de kendisi şöyle anlatmaktadır:

Benüm bîçâre bir dervîş ü dil-rîş
Garîb ü bî-nevâ vü yâr ü bî-hîş
Vücûdî çarh okından yaralanmış
Yüreği hecr odından pârelenmiş
Acem mülkinde idüm ilme meşgul
Okırdum gâh fikh ü gâh ma'kul (s. 4)

Meğer bir gün bu çarh-i lâcverdî
Gicenün defterin yumdı ve dürdi

Benüm var idi bir yâr-i enîsüm
Ol idi künc-i halvetde celîsüm

Gelüb vakt-i seherde ol vefâdar
Didi tahsîl olunmaz bunda iy yâr

¹ A l î E m î r î , *Tezkire-i Şuarâ-yi Âmid*, Birinci cild, Dersâadet, 1328, s. 277-291.

² Millet Küt., Manzum Eserler, No: 1063.

Dür imdi tâ sefer azmin kılalum
Varalum Rûma vü meşgul olalum (s. 5)

.....
Anun sözine uydum çünki âhır

.....
Eğerci yolda çekdük hayli zahmet.
İrüb bir şehre kat' itdük mesâfet (s. 6)

Böylece İznik'e gelip yerleşen H a l î l î sonradan 870 'de İstanbul'a gelip bir sene kaldıktan sonra tekrar İznik'e dönmüş, orada kendisine verilen hânkâhın şeyhi olmuştur. Ölümü 890 sıralarında İznik'dedir.

H a l î l î İznik'e geldikten sonra 876 da yazdığı ve kendisini mevzu alan *Firkatnâme* yâhut *Gurbetnâme* adlı mesnevîsi ile meşhurdur. Bu iki isim de eserde geçmektedir. Konu Şâirin aşkıdır. Bu aşkın mecâzî veya hakikî olup olmadığına ihtilâf vardır. Gerçekten eserde insanı bu bakımdan tereddüde düşürecek noktalar pek çoktur. Bunun için eseri dikkatle okumak lâzım gelmektedir. Biz bu dar yazı çerçevesinde bu meseleyi burada münakaşa edecek değiliz.

İşte bu eseri ile pek meşhur olan H a l î l î'nin şiirleri toplu bir divan halinde bulunamamıştır. Bu bakımdan *Câmi-ül-Meânî*'deki şiirlerini neşretmek faydalı olacaktır. Onun gazellerini beğenmeyen eski kaynakların ne derece haklı olduklarını anlamak için de kudret ve kabiliyetinin örneği olarak bu şiirlerin neşri iyi olur.

Gazellerini:

Ne sebebendür kamer ki bedr olur gâhî hilâl
Seyr-i hurşîdün aceb başında sevdâsı nedür

ve:

Oı benem kim kalmazam cânân yolında cânâ ben
Can nedür kim anı kurban kılmayam cânâna ben

gibi beyitlerle süsleyen H a l î l î her halde zayıf bir şâir değildir. Kendisi de buna inanmış olacak ki bir gazelinde:

Tâ Halîlî nazmın itdiler kulakda gûşvâr
Fethi bâzârın bozub Şeyhî dükânın bağladı

demektedir.

1

İy ruhun şânında menzil âyet-i الله نور
Leblerün hakkında geldi nükte-i ماء طهور
Evvel ü âhır çü sensin zâhir ü bâtın çü sen
Maksad-i aksâ cemâlündür gözümden olma dür

Söyleyen her nâtıkun dilinde sensin dembedem
 İşleyen her ârifün fi'linde sensin bî-kusûr
 Senden özge aradum deyyâr yohdur arada
 Cümle eşyâdan kemâhiy eyleyen sensin zuhûr
 Âşıkûn maksûdı dîdârundur iy sultân-i hüsn
 Gayr-i dîdârun görünmez aynine cennât ü hûr
 Zâhidâ gel zühdi ma'bûd itme olma büt-perest
 Hak-perest ol hakkı tanı خف من الله التيور
 Vâkif olmaz sırr-i tevhîde şu îmân ehli kim
 İdebilmez nefsi bîdînün hevâsından ubûr
 Âlem-i ervâha iy dil murgı pervâz eyle kim
 Kalmadı bu âlem-i unsurda bir sâat huzûr
 İy Halîlî hadd-i i'câza mesîhâdur sözün
 İstimâından nola ger ola حی ما في القبور

2

İy bilen hakkun sıfâtı sırr-i esmâsı nedür
 Yâ bu esmâdan murâd olan müsemmâsı nedür
 Niçün olmuş merkez-i hâkî aceb meymûn misâl
 Yâ bu tâk-i sernigûnun sakf-i mînâsı nedür
 Ne sebeb dendir kamer ki bedr olur gâhî hilâl
 Seyr-i hûrşîdün aceb bâşında sevdâsı nedür
 Her sanûber boylunun yüzinde handandur bu hâl
 Her bir âhû gözlünün zülfi mutarrâsı nedür
 Çün ibâdet hakkadur ma'bûd bir hakdur hemân
 Mü'minün bes mecid ü gebrün kilîsâsı nedür
 Çünki hakkun zâtın isbât idemez erbâb-i akl
 Âşık-i hak-bîn ile her dem bu da'vâsı nedür
 Zâhir ü bâtında çün mevcûd hakdur özge yoh
 Yâ bu mevcûdâtun ara yirde gavgâsı nedür
 Mazhar-i hak dimeyen insâna mezhebsiz fakîh
 Bes enelhak diyenün rüsvâ müdârâsı nedür
 İy Halîlî çün sana hakdan likâdur ârzu
 Nâr-i dûzehden ne gam firdevs-i a'lâsı nedür

3

Can virüb her kim ki ol cânân yolında hâk olur
 Butâ-i sevdâda kaynar gıll ü gışdan pâk olur

Defter-i ışkun rümûzın ohıyub fehm itmeyen
 Müdrık ü allâme-i asr ise bî-idrâk olur
 Ârzûmend-i cemâl-i yâr olan âşık müdâm
 İstemez cennet cehennemden dahi bî-bâk olur
 Âşık-i dil-hastanun sûfi sorarsa hâlini
 Eşki surh ü çehresi zerd ü yakası çâk olur
 Şekkeri ağyâr elinden alma âğûdur sakın
 Yâr elinden ger gelen hod zehr ise tiryâk olur
 Âşık-i hak-bîn sürer dîdâr zevkin dâimâ
 Zâhid-i hod-bîn ana reşk eyleyüb gamnâk olur
 Yoluna can virmeğe cânâ Halîlî hasta-dil
 Gam degül ger ber ise hem cüst ü hem çâlâk olur

4

Görgil arûs-i dehri gönül haddin âl ider
 Aldanma cânun almağıçün mekr ü âl ider
 Ziyet virür cemâline sayd eylemek için
 Sehhâredür ki sihr ile kanun helâl ider
 Bünyâd-i cevri ü resm-i cefâyı kılan budur
 Bundan vefâ uman kişi fikr-i muhâl ider
 Güldürmegine bahma ki zâr ağladur yine
 Cem'iyetine kalma ki âşüfte hâl ider
 Bir gür-i tenge kâni ider ol emîri kim
 Da'vâ-yi taht ü saltanat-i mülk ü mâl ider
 İy devlet ol fakîre ki fakr ihtiyâr idüb
 Nân-i cevîne kâni olub hırka şâl ider
 Tutdı Halîlî künc-i kanâatda meskeni
 Şükr ü sipâs ber kerem-i zülcelâl ider

5

İy özinden bî haber sen seni bil kim kanısın
 Gör nireden geldün ü bilgil kimün mihmânısın
 Sen seni tâ bilmedün hakdan haberdâr olmadun
 Ger-seni sen tanımışsın âlim-i rebbânısın
 Cevher-i bâkisin iy miskin özünü tanı gör
 Nefse uymışsın sanursın ki bu cism-i fânısın
 Mest-i gafletsin eyâ gafil tur uyhudan uyan
 Gör ne ma'densin ne deryâsın ne gevher kânısın
 Cümle eşyâ sana cism olmuşdur iy sâhib kemâl

Gafil olma kendüzünden kim cihânun cânısın
 Olmagil gafil özünden aç basîrèt çeşmüni
 Sen seni gör kim ne zâtun hüccet ü burhânısın
 İy Halîlî gam değül sûretde ger dervîşsin
 Âlem-i ma'nide gör kim âlemün sultânısın

6

Kim ki hak yolında terk-i cân ile baş eylemez
 Sırr-i hakdan havf idüb bir nüktesin fâş eylemez
 Âşık-ı sâdık virür sırr-ı enelhakdan haber
 Dâra çıhmakdan üşenmez gussa-i dâş eylemez
 Ni'met-i dîdâr-ı hakdan tâ ebed mahrûm olur
 Kim ki nefsi şûm'a derd ü gussadan aş eylemez
 Virmez ol ışk-i hakîkatden kemâhiy bir haber
 Tâ ruh-i zerdini eşk-i surh ile yâş eylemez
 Hüsn-i zîbâdan anuñcün göz yumar gözsüz fakîh
 Bî basîretdür garaz nakşında nakkaş eylemez
 Işk bâzârında yohdur zâhîde hiç i'tibâr
 Âşık-ı sâf ol ki ışk ehlini kulmaş eylemez
 İy Halîlî hizmet-i hâsân-i dergâh eyle kim
 Şâha irmez her kim ol ta'zîm-i ferrâş eylemez

7

Zâhidâ cehd eyle bil kim seni kimdür yaradan
 Handa olurdun ezelde bunda geldün n'aradan
 Bilmeđünse kim ne durur bunda gelmekden garaz
 Gör ki hayvandan betersin bil ki seng-i hâreden
 Sen hümâ-yi vahdet idün tüşe geldün kesrete
 Bir kafesde mesken ittün muhtelif çâr pâreden
 Bunca ahlâk-i zemîmesinde olur müctemi'
 Cehd idüb kurtaramazsın nefsüni emmâreden
 Gel özünden olma gafil bil ne cevhersin seni
 Menzilün ref' ide görgil kevkeb-i seyyâreden
 Şöhret-i dünyâyı kılma ihtiyâr iy derdmend
 Bahr-i bî-pâyâna düşme olmagil bîçâreden
 Eyleme ma'nâ yüzinde sûreti yekser nikab
 Nefse aldanma hazer kıl dünyi-i mekkâreden
 Virme dil nakşına nakkaş iste ger bînâ isen
 Ko bu renk-âmîz nakşı geç bu ak ve karadan

8

Eyâ gafil ne kesb itdün bu fânî dâr-i dünyâda
 Ki ömri lâda sarf itdün değülsin fikr-i illâda
 Gözün aç hâb-i gafletden özünü tanı iy miskin
 Ne menzilden gelürsin gör ne istersin bu me'vâda
 Gel imdi resm taklîdi hicâbundur gider sende
 Temâşâ eyle nakkaşun nukûşu cümle eşyâda
 Vücûdı mâsivâllahun mecâzı gör yakîn bilgil
 Hakikî zâta o tâlib geçür ömrün bu sevdâda
 Eger müştâksın hakka vücûd-i fâniyi terk it
 Kim irse mahv olur lâbüd vücûd-i katre deryâda ?
 Anun kim nûr-i vahdetden dü çeşmin rûşen itdi hak
 Ne zevki var bu kesretde ne hod şevki bu gavgâda
 Halîlî gam değül sırr-ı müsemmâdan haber virse
 Kim olan âdeme hakdur muallim cümle esmâda

9

İy kılan da'vâ ki sûfiyem fütûhâtun nedür
 Ger safâ ehlinden isen hakka mir'âtun nedür
 Ârif-i nefis olmayınca kimse bulmaz hakka yol
 Da'vi-yi irfân idersin göster isbatun nedür
 Olmayan fânî özinden mürtefi' olmaz hicâb
 Fâniyem dîrsin aceb bu zerk ü tâmâtun nedür
 Bu ridâ vü taylesân ü hırkadan yoh hâsılun
 Geç bu sûretten özünü tanı gör zâtun nedür
 Nûr-i hakdan urma lâf iy kendüzinden bîhaber
 Bilmedük çün sendeki misbâha miskâtun nedür
 Eylemişsin sûret-i sûfilîği dükkân-i kisb
 Bundan özge var ise göster kerâmâtun nedür
 Çünkü sen mahkûm-i nefis-i şûmsın iy bülheves
 Kimseye kâfir dime boynunda gör lâtun nedür
 Da'vi eylersin ki ben seyr-i makamât eylerem
 Bilmezem iy har bu yolda bindüğün atun nedür
 Çün bulunmaz bî-riyâ âlemde bir sâhib - kemâl
 İy Halîlî sözü kes munca makalâtun nedür

10

İy bulunmaz zâtuna dâniş yolında dest-res
 Ma'rifetden bunca kim erbâb-ı akl urar nefes

Vahdetün deryâsına gavvâs olanlar bildi kim
 Âlem-i vahdetde yohdur hakdan özge hiç kes
 Ger vücûdât-i mecâziden sorarsın sûfiyâ
 Mazhar-i zât-i hüdâdur cümlesi iy bülheves
 Keşf-i esrâr-i rübûbiyyet durur küfre celi
 Uş bu bâzârun husûsına şeriatdur ases
 Sûfiyâ sen hakka irdüm diyü çoh lâf itme kim
 Ol hümâ-yi kudreti sayd idebilmez her meges
 İy gönül murgı makamı asla pervâz eyle kim
 Âşiyân-i vahdete mâni' degüldür hâr ü hes
 Ni'met-i dünyâ Halil ü Âdeme çün kalmadı
 Hâh gendüm - dâne doldur hânına hahi ades
 Ol sebebden ehl-i irfânun yitübdür kadri kim
 Da'vi-i irfân ider fark itmeyen hardan feres
 Çünki yohdu ma'rifet ehline kadr ü i'tibâr
 Defter ü tomarı tayy eyle Halilî sözü kes

11

Zâhidâ çün bihabersin nâme-i nâmûsdan
 Bâri inkâr itme hakka geçgürü nâmûsdan
 Koy enâniyyet tarîkin ma'rifet kesb ide gör
 Âdem oğlısın ne buldun sûret-i kâbûsdan
 Nûr-i hakdur görünen ârifden iy kûteh-nazar
 Şöyle kim şem'un ziyâsı görünür fânûsdan
 Pâdişâh isen ne var cehd it gedâ-yi ârif ol
 Cehlile bâri ne hâsıl künc-i dokyânûsdan
 Zâhid isen âşîka mülhid dime kâfir degül
 Ol sürer zevkin def ü çenk ü ney ü nâkûsdan
 Sûfi-i hod-bîn ne bilsün hak tarîkinden haber
 Ol heman dünyâyı doldurmuş durur sâlûsdan
 İy Halilî bulmağ istersen cenâb-ı hakka yol
 Hâk-i pâ-yi ârif ol dür olmagil pâbûsdan

12

İy gönül bu dünyâ çün murdârdır andan sakın
 Hilesi çoh mekri çoh mekkârdur andan sakın
 Ger sana yârum diyü eylerse her dem riş-hand
 Kavline inanma kim ağyârdur andan sakın
 Mülk için memlûki olma kimsenün iy hasta dil

Mâl için çekme melâmet mârdur andan sakın
 Hâkine âlûde olma bâda virme ömrünü
 Âbını nûş itmegil kim nârdur andan sakın
 Ni'met-i dünyâya mağrur olma fakra kanî ol
 Ni'met-i dünyâ kamu murdârdur andan sakın
 Şöhret-i dünyâ için rencîde kılma seni seni
 Nâm ü nengün terkin ur bed-kârdur andan sakın
 Sunma el mâlına dünyânun zehir âmîzdür
 Verdine aldanmagil kim hârdur andan sakın
 Tâlib-i didâr isen dünyâdan el çek fârîğ ol
 Hubb-i dünyâ mâni'-i didârdur andan sakın
 İy Halîlî âhîret yolunun esbâbın düzet
 Kim bu dünyâ yolu nâ-hemvârdur andan sakın

13

Kim ki ol şâhun cemâli ıydına kurbân olur
 Kurtulur taklidden cismi serâser cân olur
 Hakdan özge âlem-i kesretde nef' iden vücûd
 Âlem-i vahdetde adı abd iken sultân olur
 Sûretün nakşında nakkaşı temâşâ itmeyen
 Sırr-ı hakdan bî-haberdür ol haçan insan olur
 Zâhidâ gel âdem-i hâkiye inkâr itme kim
 Âdem-i hâkiye inkâr eyleyen şeytân olur
 Kimde kim vardur hevâ-yi döst ışkından eser
 Sînesi büryân dâim gözleri giryân olur
 Ol gönül kim sırr-i vahdetden haberdâr olmadı
 Lâcerem ehl-i safâ cem'inde sergerdân olur
 İy Halîlî cânı vir cânân için havf eyleme
 Kim ki virdi cân bu yolda âkîbet cânân olur

14

Çün ıyan oldı rumûz-i âlem ül - esmâ bize
 Rüşen oldı nükte-i sırr-i şeb-i esrâ bize
 Zerre-i mihrüz egerçi matla'-i nûr olmışuz
 Katre-i bahruz egerçi mevc urur deryâ bize
 Bilmışüz dünyâ-yi fâninün nedür keyfiyyeti
 Zâhir olmışdur cefâ-yi âlem-i ukbâ bize
 Çâr unsurdur bize suretde kılduran karâr

Yohsa ma'nâda makam-i kurb-i hakdur câ bize
 Sûfiyâ biz çekmezüz imrûz ü ferdâ gussasın
 İn vaktuz lâcerem imrûzdur ferdâ bize
 Ümmühâtun zübdesiyüz hakka mazhar olmuşuz
 Şöyle zâtuz kim bulunmaz bir dahi hemtâ bize
 Cennet-i didârdur maksûd-i ehl-i ma'rifet
 Bir nefes ansız gerekmez cennet ül me'vâ bize
 Biz bu ma'nâ gülşeninde söylerüz bülbül gibi
 Hasret eyler nutk ile tûtî-i şekker - hâ bize
 İy Halîlî gafil olma ol humâyun bişeyüz
 Kim kılur her dem tecelli kaf ile anka bize

15

Gel berü söfiyâ ki mest olalum
 Mest-i câm-ı mey-i elest olalum
 Kılalum niyyeti yolında sefer
 Varalum kûy-i yâra mest olalum
 Virelüm rûha ihtiyârumuzu
 Nice bir nefse zîr-i dest olalum
 Âlem-i kudsa idelüm pervâz
 Ne için bunda pâ-y-best olalum
 Nefsümüz bütlerini sınduralım
 Cehd idüb biz hüdâ perest olalum
 Yâr bizi çün şikeste isterimiş
 Gelünüz cümlemüz şikest olalum
 İy Halîlî gözetme câ-y-i bülend
 Meskenet gözlegil ki mest olalum

16

Her kim bu fâni dünyinün aldanmadı lezzâtına
 Dâr-i bekada şâh olub bindi saâdet âtına
 Kime ki nerrâd-i felek tikdi küşâdı mühresi
 Düşdi müdârâsız kalub şatranc-i dehrün mâtına
 Mâni' cenâb-i izzete lezzât-i nefsânî durur
 İy dil hevesden fâriğ ol düşme hevâ zulmâtına
 Çün âşiyân-i vahdetün murg-ı humâyun - bâlısın
 Sen âftâbı kıl taleb meyl eyleme zerrâtına
 Her kimde kim var zerrece da'vâ-yi benlikden eser
 Bahr-i sıfâta gark olub yol bulabilmez zâtına

İy dil basîret çeşmüni aç ve kedûretden arın
 Gör kim kimün manzûrisin bah kendünün mir'âtına
 Çün tâlib-i dîdârdur hakdan Halîlî derdmend
 Ne düzehinden havf ider ne meyl ider cennâtına

17

Dâr-i fenâda her kim fâni-i mutlak olmaz
 Dâr-i bekada hergiz şâyeste-i hak olmaz
 Dünyâ-yi dûnda her kim nefsi hasîse uydu
 Mağbûn-i âhiretdür dîdâra mülhak olmaz
 Esrâr-i کت کت 'e gencine ehl-i hakdur
 Her bî-haber katında bu râzı açmak olmaz
 Eşyâ egerçi cümle zikr-i enelhak eyler
 Ammâ ki ehl-i şer'e bu söz muhakkak olmaz
 Zikr-i enelhakından asıldı dâra Mansûr
 Her sâlikün dilinde zikr-i enelhak olmaz
 Derd ü belâ vü gamdan bâl ü per açmayınca
 Ol âşiyân-i kudsa seyr ile varmak olmaz
 Âşıklarun kelâmın ârifler anlar ancak
 Her zâhid-i kadîde bu râzı anmak olmaz

18

Görmüşem hakkun nişânın dost simâsında ben
 Olmuşam hayrân ü vâlih rû-yi zîbâsında ben
 Nokta-i hâl-i siyâhı kurrat-ül-ayn itmîşem
 Cânı mesken dutmuşam zülf-i semensâsında ben
 Bilmüşem hakkı ne var büthâne dütşam âlemi
 Ehl-i tevhîdem ne gam dursam kilîsâsında ben
 Çün tabî'atdûr bana yârun cemâlin gözlemek
 Ohıram ilm-i ilâhî kaşı tuğrâsında ben
 Şol Halîlîyem ben ki gamgîn yürürem zâhir delü
 Şâdmânâm her nefes gönlüm temâşâsında ben

19

Gel sana şerh eyleyem hâsiyyet-i esmâmuzı
 Blesin sırrı urûc-i leylet-ül-esrâmuzı
 Biz Hüdâyı bilmişüz ilm-ül-yakîn ayn-ül-yakîn

Görmüşüz eşyâda zâhir hâlik-i eşyâmuzı
 Ger fakîr-i sûretüz ma'nâda sultanlar bizüz
 Bendeyüz ammâ ki âzâd itmişüz mevlâmuzı
 Ceddümüz rûh-i mücerreddür biz andan doğmışuz
 Tâ halef ferzend olub unutmuşuz âbâmuzı
 Rûh-i pâk idük bize mesken cenâb-i kuds idi
 Çâr unsurdur bize terk ittüren me'vâmuzı
 Şûret ü ma'nâda hakdur gayr yohdur arada
 Şûrete ta'n eyleyen fehm itmedi ma'nâmuzı
 Biz hüdâ-bîn oldıgumuzdur ki her dem reşk idüb
 Zâhid-i hodbîn virür öldürmeğe fetvâmuzı
 İy Halîlî kab-i kâvseynün beyânın eyle kim
 Bilesin hakdan rümûz-i kurb-i .....

20

Men ki dervîşem fakîrem pâdişâh-i âlemem
 Rûh-i bî-rengem eğerçi renge geldüm âdemem
 Şeş cihât ü çâr unsurdur beni fâş eyleyen
 Yohsa ben gencîne-i vahdetde nûr-i mübhemem
 Söyleyen hakdur benüm dilümde her dem yohsa ben
 Çâr unsurdan mürekkeb bî-lisânam ebkemem
 Ümmühât ile ne vâd âbâya oldumsa halef
 Âlem-i tahkîke bahsan cümlesinden akdemem
 Âlem ül - gaybun vücûdı benden oldı âşikâr
 İy basîretsiz beni gör kim ne zâtî a'zamem
 Cennet-i firdevs için bir lâhza gamgîn olmazam
 Tâlib-i didâr-i yâram şâdmânam hurremem
 İy Halîlî çün her iş takdîr elinden işlenür
 Fârîğem dünyâdan ü ukbâ gamından bî-gamem

21

Yârını yârin görendür kim bugün yârin görür
 Görmeyen yârin bugün yârin haçan yârin görür
 Kim ki kesretten geçüb oldı alâyıkdan biri
 Vahdetün bildi tarîkin hakkun envârın görür
 Kim ki nefsin bilmedi rabbini bilmez şek degül
 Nefsini bilmedür ol kim kendü mıkdarın görür
 Kâ'be-i ma'nâya ârif dembedem eyler tavâf

Hâceti sûret hümâ tâ Mekke divârın görür
 Yârin anda sohbet-i didârdan mahrûm olur
 Bunda kerges gibi her kim dünje murdârın görür
 Asılan dâr-i fenâyâ dünyede mansûr-var
 Nice dilşâd olmasun çün rû-yi dildârın görür
 İy Halîlî şol hümâ-himmet fakîr ol kîm müdâm
 Ârzû-yi cennet itmez dost didârdın görür

22

Işk-i ma'sûkında ol âşık ki kıymaz cânına
 Derde hemdem olmamışdur irmesün dermânına
 Ol ki çevgân-i ser-i zülfine yârun meyl ider
 Başını tûb itmeyince girmesün meydânına
 Zâhidâ ko acebünü kesb eyle rahmânî sıfat
 Uyma iy bîçâre nefs-i şûma vü şeytânına
 Vasl-i dilberden beka dârında mahrûm olısar
 Kim ki bu dâr-i fenâda irmedi cânânına
 Değme her âdem-sıfat hayvandan umma ma'rifet
 Kim bu bâbun fethi mümkindür bilen insânına
 Zülfinün küfrini ol ârif ki bildi ayn-i dîn
 Bârekallâh âferin olsun anun imânına
 İy Halîlî fazl-i hakdan olmagil nevmîd kim
 Hakka irişmek müfeyyezdür Hakun ihsânına

23

Her kim öz haddini bilmez doğru râhın gözlemez
 Müşrik-i râh-i hakîkatdur ilâhın gözlemez
 Nefs-i bed-bahtun gurûrın gör ki miskin âdemi
 Cümle ahvâlin sevâb anlar günâhın gözlemez
 Kendüzin terk eyleyen ârif bilür râh-i necât
 Âlim-i bî-renk olub surh ü siyâhın gözlemez
 Bende-i sultân-i aşk olan olur ma'nâda şâh
 Sûretâ gerçi bu dünyâ tahtgâhın gözlemez
 Zâhid-i hod-bîn hüdâ-bîn oldı sanur kendüzin
 Âşık-ı sâdıklarun feryâd ü âhın gözlemez
 Tâk-i mihrâbına her kim kılmaz ol yârin sücûd
 Bîtahâretdür anuçün kible-gâhın gözlemez
 İbn-i vakt olub kanâat kûşesin kıldı maqam
 Çün Halîlî rûzgârın sâl ü mâhın gözlemez

Hak kitâbı sûre-i سبع المثاني sendedür
 Gel gel iy ârif haber vir kim beyânı sendedür
 'ün gevherin şerh eylegil âriflere
 Şol muallâ gevherün kân ü mekânı sendedür
 İsm-i a'zamdur vücûdün ma'deni rûh-ül-ades
 Cümle eşyânun tılsımâtı nihânı sendedür
 Âlem-ül-gaybun kelâmın söylegil âriflere
 Ol kelâmun harfi vü nutkun lisânı sendedür
 İy Halîlî hâtirun cem' eyle yâr oldı rakib
 Şâhbâz-i lâmekânun âşyânı sendedür

Mihr uman bu fâni dünyâdan aceb dîvânedür
 Âşinâ sanma bu dünyâ-yi deni bigânedür
 Çün cihânı fâni didi ol kerîm ü zülcelâl
 Bu delîle didiler k'âhir ana vîrânedür
 Gel berü hakkı dilersen gir vücûaun şehrine
 Söyleyen dilünde her dem hak degüldür yâ nedür
 Gâfil olma iy hümâyûn dünyinün lezzâtına
 Hoş safâlar virür ammâ kasdı baş ü cânedür
 Rind-i rüsvâyuz bugün âlemde nâmûs şîşesin
 Taşlara çalduk yirümüz kûşe-i meyhânedür
 Dün gice meyhânede bîhod olub vâiz bugün
 Minbere çıkmış sözi efsûn ile efsânedür
 Fazl-i hak açdı gözün gördün cihânun vârinı
 İy Halîlî sana bu sır himmet-i şâhânedür

Yâr gerçek yâr olan ağyardan fikr eylemez
 Gül diren elbette zahm-i hârdan fikr eylemez
 Dostlık peyvendinî yâr ile muhkem bağlayan
 Düşman olursa cihân ağyardan fikr eylemez
 Anberin zülfün olursa yüzüne hâil ne gam
 Mâl kasdın eyleyenler mârđan fikr eylemez
 Gerçi ışkun iy sanem kıldı beni rüsvâ-yi halk
 Âşık olan nâm ü nenk ü ârdan fikr eylemez

Nâr-i hicrânun beni çün üd yandurmak diler
Her kim öldiyse Halîlî nârdan fikr eylemez

27

Ol benem kim kalmazam cânan yolında cânâ ben
Can nedür kim anı kurban kılmayam cânâna ben¹
Tâlib-i derd olmayan kimdür ki dermân isteye
Dermend oldum anuñün kim irem dermâna ben
Çünkü yârun yârına ihsânıdur cevri ü cefâ
Cân ile müştakam ol yâr eyleyen ihsâna ben
Çün beli geldi lisânımdan benüm rûz-i eleşt
Sâdıkam kavlımde toğru durmuşam peymâna ben
Zâhidün bîhûde güftârı bana kılmaz eser
Çünkü dânyam ne ma'niden uyam nâdâna ben
Ahsen-i sûretten iy zâhid beni men' itme kim
Olalı rahmâna ârif uymazam şeytâna ben
Ol Halîlîyem ki kıldum fahre fakrı ihtiyâr
Kani'em fakra tecerrüd kılmazam sultâna ben

28

Cânımı yandurdu cânâ nâr-i hicrânun senün
Sabrumı yağmaya virdi çeşm-i fettânun senün
Hâtr-i mecmû'umı âşüfte kıldun iy sanem
Tâ ki düđdi boynuma zülf-i perişânun senün
Gice tesbîhüm cemâlün zikridür virdüm şehâ
Subh-dem yâd eylerem la'l-i dür-efşânun senün
Neylerem ol cismi cânâ k'olmaya yolunda hâk
Ya nidem ol cânı kim olmaya kurbânun senün
Çün Halîlîyi şehâ öldüresisin nâzile
Bâri tiz tut çün budur âyin-i kurbânun senün

29

Tâ gül üzre sünbülün anber - feşânın bağladı
Rûz ü şebden hayme kurdu sâyebânın bağladı
Lâle haddün hasretinden bađrına yandurdu dađ
Gonca ağzun vasfın eşitdi dehânın bağladı

1 Krs.

Cânımı cânân eğer isterse minnet cânıma
Can nedür kim anı kurban itmeyem cânânıma
Fuzûlî

Şekkerin la'lüni tütü ideli gülşende şerh
 Bülbül-i hoş-hânun ağzında zebânın bağıladı
 Sûretün nakşin temâşâ ideli nakkaş-i çin
 Bozdı nakşin ağzını re's ü meyânın bağıladı
 Tâ Halîlî nazmın itdiler kulakda gûşvâr
 Fethi bâzârın bozub Şeyhî dükânın bağıladı

30

Lutf ile şol karşudan gül yüzlü yârumdur gelen
 Gönümün şehrinde şâh-i şehriyârumdur gelen
 Cilve-i tâvus ider serv-i kabâ pûşumdur ol
 Söyleyende lûtf ile gevher - nisârumdur gelen
 Ol moğulçin gözleri âhû-yi şîr-efken gelür
 Bûy-i zülfi müşk-i âhû-yi tatarumdur gelen
 Ol kemâl-i hüsn ile devr-i zamânun yûsufi
 Ol dil ü cânun ümidi yâr-ı gârumdur gelen
 Ger Halîliyem bu yolda cân virem şükrâna ben
 Çün halîlüm dilberüm yârum nigârumdur gelen

31

Men ki derviş olmuşam şâh-i cihândan fâriğem
 Bende-i sultân-ı ışkâm in ü ândan fâriğem
 Şöhretinden geçmişem dünyâ-yi fâninün temâm
 Bî-nişâni bulmuşam nâm ü nişândan fâriğem
 Dalmışam deryâ-yi bî-pâyâne gavvâs olmuşam
 Kân-i gevher bulmuşam sûd ü ziyandan fâriğem
 Dünyü vü ukbâ benüm aynuma gelmez zerrece
 Mâl ü mülkü neylerem kevn ü mekândan fâriğem
 Çünkü nakşından temâşâ iderem nakkâşî ben
 Cennet-i firdevs ile hûr-i cinandan fâriğem
 Ömri geçdi zâhidün şekk ü gümân ü zann ile
 Ben hakı çün bulmuşam zann ü gümandan fâriğem
 Ol Halîliyem ki kıldum fahre fakrı ihtiyâr
 Raht ü baht ü tâc ü taht ü hânmandan fâriğem

32

Ol ki ولىك rümûzı zülf-i pür tâbındadır
 ولىك nün âftâbı yüzi mehtâbındadır
 سِرِّ-يَازِغِ البَصْرِ-يَازِغِ dan gözleri virür haber

Kab-i kâvseynün beyânı kaşı mihrâbındadır
 Nükte-i dâr-ül-bekayı gel bu ben bîdâra sor
 Ol bu esrârı ne bilsün kim fenâ hâbındadır
 OI bu esrârı ne bilsün kim fenâ hâbındadır
 کنت کتو 'ün sırrını zâhid ne bilsün ya fakîh
 Sen ana sor kim kemâl-i ma'rifet bâbındadır
 Nice yol bulsun Halîlî dilberün didârına
 Çünkü cânı mihnet-i hicrânun ahkabındadır

33

Ol nâzenîn ki serv-i revândur ne nâzicek
 Maksûd-i cism ü maksad-ı cândur ne nâzicek
 Sordum lebinden ağzımı didüm nedür didi
 Bah dikkatile gonca dehândur ne nâzicek
 Didüm şeker midür lebe ya lebün midür
 Dedi lebün degül bu lebândur ne nâzicek
 Didi vefâ kılâm sana terk eyleyem cefâ
 Gör ki bu sözi gerçi yalandur ne nâzicek
 Şevk-i ruhunla şîr-i melîhi Halîlînün
 Mahfî degül ki sihri iyândur ne nâzicek

**

Ca'ferî'nin Şiirleri

Hayatı hakkında fazla malûmat olmayan Ca'ferî XV. asrın şî'i şâirlerindedir. Rahmetli Sadeddin Nüzhet, *Türk Şâirleri*'nde onun kendisinde bir çok sayfeleri düşmüş yarım bir divânının mevcut olduğunu söylüyor. Bu eksik, fakat yegâne divânın Sadeddin Nüzhet'in ölümünden sonra ne olduğunu bilemiyoruz. Onun birkaç manzumesinin de (Millet Ktp., Manzum Eserler, No: 543) te kayıtlı eski bir mecmuada bulunduğunu yine Sadeddin Nüzhet söylüyor. Câmi-ül-meânî'de Ca'ferî'nin 13 gazeli vardır. Bu nâdir şiirleri de olduğu gibi neşrediyoruz.

1

Ol erenler ki şehâ azm-i beka eylediler
 Evvelâ kendülerin külli fenâ eylediler
 Bildiler çünkü abâ devletinün saltanatın
 İttifâk ile kamu terk-i kabâ eylediler
 Gördiler kim bu cihan dâr-i fenâdur âhır
 Ol beka suffası üstine safâ eylediler
 Kıldılar dünyeyi terk eylediler hakkı kabûl
 Tâlib olanlara hem cümle salâ eylediler
 Çün elest ahdinün esrârını keşf itdi ilâh
 Durub ol kavle bugün ahde vefâ eylediler
 Oldılar cân ile teslim ü rizâ anlar kim
 Hak rizâsında kamu terk-i rizâ eylediler
 Nûr-i hak canlarına çünkü tecelli kıldı
 Her bir arayı bular Tûr-i Sinâ eylediler
 Ca'ferî bende olanlar bugün ol şâha yakın
 Künc-i uzletde kamu terk-i riyâ eylediler

2

Ger ister isen iy cân sermâye-i selâmet
 Gel hulkü âdet eyle giy hırka-i melâmet
 Yâr ü nedîm-i aşk ol işiğine yüzün sür
 K'anda revân gümânsız olur bu cümle hâcet
 Var bir veli-yi müşşid eteğine yapış kim
 İrşâdsız kimesne bulmuş değül hidâyet
 Anlar kim oldu iy dil makbûl-i dergeh-i hak
 Gösterdiler hüdânın her emrine itâet
 Sem'ünü hak sözinden özge kelâma açma
 K'olmaz hidâyet-âmîz âlemde her hidâyet
 Şeytân recîm niçün oldu bilür misin hiç
 Gerçi ki kılmış idi ol bî-aded ibâdet
 Oldı esîr-i la'net ol kendü benliğinden
 Sal benliğün elünden var andan eyle tâet
 Ger istesen ganîmet iy Ca'ferî cihanda
 Bir künc ihtiyâr it dut dâmen-i kanâet

3

Küşe-i meyhâne-i ışkun şu kim evbâşdır

Mün'im-i ma'nâdur erçi zâhirün kallâşıdır
İsm-i sultân-ı hakîkî oldı anun her kim ol
Ehl-i vahdet zümresi iclâsınun ferrâşıdır
Şol mukallid kim ikilik oldı anun rütbesi
Nice bir görsün hakı çün aynı anun şâşıdır
Ârif aldanmaya hergiz kâse-i zerrînine
Matbah-i dünyâ ki anun zehr-i kâtil-âşıdır
Ca'ferî halk-i cihâna fâş kılmaz râzını
Çün bilir kim ma'rifet yolında bunlar tâşıdır

4

İy dirîğa bilmedün ömr-i azizün kiymetin
Zâyi ittün cehlile elden çıkardun fırsatın
Küllî anun nakdini olmaz yire harc cyledün
Bir aziz mihmân idi sen sahlamadun izzetin
Şehd sandun zehrini dehrün olub nûş eyledün
İçmeden usanmadun anun ağulu şerbetin
Ger dilersen kim ola gönlün evinde zevk-i hak
Gel dimağundan çıkar fâni cihânun bezzetin
Cennet ise zâhidâ maksûd zühdünden senün
Ehl-i hak didâra değışmişdür anun cennetin
Şöhretidür şerha-i cân ü ciger iy Ca'ferî
Şu ki mihnetdür çıkar dilden sen anun şevketin

5

Yek cihet çün bende-i ol dergah-i rebbâniyüz
Her ne hükm itse hüdâvendâmuzun fermâniyüz
Belki şol eyyâmınun ahbine kılmışuz vefâ
Hem beli devrânınun dârende-i devrâniyüz
Tikmişüz burc-i saâdetde livâ-yi devleti
Bende-i şâhuz anuçün âlemün sultâniyüz
Ancalar geldi cihâna gitdi âhır biz dahi
Nev ribât-ı köhnenün bir biş gün mihmâniyüz
Ma'rifet bahrinden istersin çıkarmak gevheri
Ca'ferî bilgil ki biz ol dürr-i meknûn kâniyüz

6

İy ki idersin hisâb-i nakd ü genc ü malunı

Bir şümâr it gör nedür keyfiyyet-i a'mâlunı
 Terk-i dünyâ kılmadun geçdi senün ömrün temâm
 Ha sayarsun rûz ü şeb a'dâd-i mâh ü sâlunı
 Koy harîr ü atlasun fikrini andan fârîğ ol
 Tâ sen isbât idesin âl-i abâdan şâlunı
 Şuğl-i dünyâdur seni yâd eylemiş hakdan beli
 Âşnâlık ister isen ko kabih ef'alunı
 Ger delâyil zât-i mutlakdan dilersen iy hakîm
 Gel elif harfinden anla ba vü cim ü dâlunı
 Ca'ferî yâ nice bir bahs-i ulûm-i kıl ü kâl
 Hâle değşür yûri şimdengerü kıl ü kalunı

7

Pâdşâh-i berr ü bahr olmak dilersen ârif ol
 Sırr-i hakdan bâ haber olmak dilersen ârif ol
 Şî'a-i şâhı vilâyetden dem ur iy müttakî
 Mü'min-i hâlis çü zer olmak dilersen ârif ol
 Çünkü câhil nefsi şûmun pâymâlidür müdâm
 Pây iken âlemde ser olmak dilersen ârif ol
 Hırka-i sâlûsı çâk it kes riyâ zünnârını
 Lâyık-i tâc ü kemer olmak dilersen ârif ol
 Sicn-i gafletde mücâvir olma çün mahbûs-i nefis
 Sâlik-i seyr ü sefer olmak dilersen ârif ol
 Ayn-i irfân ile bakgil bu cihâna Ca'ferî
 Kâmil-i sâbih-nazar olmak dilersen ârif ol

8

Pâdşâh-i ehl-i din olmak dilersen ârif ol
 Server-i sâhib-yakîn olmak dilersen ârif ol
 Kullığından dünyeyi dúnun geçüb merdâne-vâr
 Husrev-i rûy-i zemîn olmak dilersen ârif ol
 Hidmet-i emmâre-i nefis itmekden iy can çek elün
 Mekk-i şeytândan emin olmak dilersen ârif ol
 Bîriya dünyâdasın makbûl-i dergâh-i hak ol
 Mü'minât ü mü'minîn olmak dilersen ârif ol
 Şol güzide nüshanın ser-defterinden al sabak
 Her dü âlemde güzîn olmak dilersen ârif ol
 Ca'ferî terk-i hevâ-yi nefis kıl andan sana
 Her taraftan âferin almak dilersen ârif ol

9

Ara cûd ile atâdur sıfat-i rahmânî
 Okır erbâb-i hired dahi rahîmden anı
 Ne idersin bu cihân dârını ma'mur iy dil
 Çü yakîn olsa gerek cümle imâret fânî
 Ârif-i her dü serâdur yuyan el dünyâdan
 Handa kâr eyler ana mekr-i şer-i şeytânî
 Gel eğer âkil isen rütbe-i insâna iriş
 Yine hayvânı koy ü meretebe-i hayvânî
 Er isen nefis hevâsını perestîş kılma
 İtme ma'bûdı imân ehlini sen evsânı
 Uyuma vesvâsına gel eyleme hannâsile üns
 Dîvden tâ ki halâs eylesesin imânı
 Sen bu dünyâ-yi denîde ne kadar dinlenesin
 Ca'ferî oldı çü mü'minlerün ol zindânı

10

Her hansı dilde kim ola hakkun inâyeti
 Ol irişe saâdete ol bula devleti
 İnsan libâsın ister isen olma dîv sen
 İnsâna kıldı bil ki atâ hak bu hil'ati
 Vâiz ikende eyleme tekrâr-i ism-i ol
 Ârif katında kıssa-i hûr ile cenneti
 Câhil ne bile kim nedür envâr-i ma'rifet
 Ârif durur bilen yine ol kadr ü kiymeti
 Geçdi firak ü cevır ü cefâ derde Ca'ferî
 Lûtf ü vefâ vü vuslatun irişdi nevbeti

11

Şâh elünden içmişüz vahdet meyün peymânesin
 Kılmışuz andanberi vîrâne kesret hânesin
 Pîr-i nâsîh çün bize virdi hakîkat pendini
 Biz dahi gûş etmezüz ol vâizün efsânesin
 Ayn ü şin ü kaf remzin sorma her nâ-ehle kim
 Bahr-i ışkun her kişi feth idemez dür-dânesin
 Ger dilersin k'olasın âzâd ü fâriğ-bâl sen
 Dâmına sayd olma dünyânun sal elden dânesin

Çarh-i lu'bet-bâzı gör kim, nice bir ferzân ile
 Her zamanda mâ't ider yüz bin cihân ferzânesin
 Kahr-i dehr itti harâb iy pâdşâh-i şehri hüsn
 Nola ger âbâd kılsañ gönlümün vîrânesin
 Ca'ferî ceht it dürüst eyle bugün peymânımı
 Sındurur bir gün felek çünkim ömür peymânesin

Her kişi kim ma'rifet kesb itmedi insan degül
 Ger ana ma'nâda sen hayvan disen bühtan degül
 Âk olub âşıklara ol sûfi-i zerrâkı gör
 İška niçün ta'n ider ger peyrev-i şeytân degül
 Cân ü ser her kim dirîğ itdi yolında dilberün
 Varsun lâf urmasun kim server-i meydan degül
 Her günü bin âh ü zâr ile irişsün şâmına
 Şol gönülde kim hayâlün her gice mihmân degül
 Cenneti didâra iy zâhid değışdi Ca'ferî
 Bilkim ol sencileyin vâbeste-i rıdvan degül

Eger bildünse hakkı nâcisin sen
 Hakikat kâ'besinde hâcısın sen
 Şeri'at çeşmesinün aynı oldun
 Tarikat bahrinün emvâcısın sen
 Senünçün âlem olmuşken müheyyâ
 Niçün bu âlemün muhtâcısın sen
 Ayaklarda eğer hâk oldun ise
 Saâdet ehlinün ser tâcısın sen
 Şirin nutkunla buldı cân helâvet
 Meger iy Ca'ferî helvâcısın sen

Kasım'ın Şiirleri

K a s ı m hakkında da fazla bilgimiz yoktur. Bu hususta sâdece Abdülbaki Gölpınarlı'nın Yunus Emre için yazdığı kıymetli eserde pek az malûmat vardır. Gölpınarlı'ya göre K a s ı m 14. asır sonlarında yaşamış Yunus muakkiplerindedir. Sadece 7-8 şiiri elde mevcuttur. Bunlardan 7 si Câmî-ül-Meânî'dedir. Bu nâdir şiirleri de olduğu gibi neşre ediyoruz. Gerçi bunları Gölpınarlı adı geçen eserinde neşretmiştir. Fakat arada ufak-tefek bazı okuyuş farkları olduğu için bu 7 şiiri burada tekrar yayınlıyoruz. Abdülbaki Gölpınarlı eserinde bu 7 şiire Kasım'ın iki şiirini daha ilâve etmiştir. Bunlardan birini hususî bir eldeki eski bir mecmuadan almıştır. Diğeri ise ötedenberi Yunus'un bilinen, fakat Gölpınarlı'ya göre K a s ı m 'ın olması lâzım gelen ve :

Ben dervişüm diyene bir ün idesüm gelür.

diye başlayıp

Derviş Yunus bu sözi eğrû büğrû söyleme.
Seni sigaya çeker bir Molla Kasım gelür.

diye biten şiirdir.

K a s ı m 'ın Mecmuamızdaki 7 şiiri şunlardır:

1

Bize derd ü devâ ışk-i Hüdâdur
Kamu rence şifâ ışk-i Hüdâdur
Okınan mu'ciz-i İsi nefes hem
Bu derde cism ü can ışk-i Hüdâdur
Hayât-i Hızr olan ol âb-i kevser
Adı hayvan velî ışk-i Hüdâdur
Bu candan tevhid-i esrâr-i ıski
Dile keşf itdüren ışk-i Hüdâdur

Gönül gencine-i ilm-i nihandur
 Dile genci viren ışk-i Hüdâdur
 Teferrüc itdüren can güzgüsinden
 Tecelli nûr ile ışk-i Hüdâdur
 Hezârân şükr ol Hayy-i kadîme
 Bize mansûr olan ışk-i Hüdâdur
 Musiye gösteren hayret deminden
 Asâsın ejdehâ ışk-i Hüdâdur
 Kasım pervâne ol gam çekme zinhar
 Yakan can hırmenin ışk-i Hüdâdur

2

İy gönül hayretiçün zikrünü cânâna getir¹
 Dil nisâr eyleyüben cânunı şükrâna getir
 Bu imâret görinen cism-i vücûdun bozuben
 Bir figan eyleyüben gencüne virâne getir
 Sohbet-i şâh olıcak her gice şevkine anun
 Yanmağa cân ü gönül şem'ine pervâne getir
 İnleyüb firkat ile her gice âh-i seherün
 Bülbül-i kuds gibi ol gül-i handâna getir
 Haber-i hasretini Yûsufun iy bâd-i sabâ
 Pirehen bûyı ile Ya'kub-i Ken'âna getir
 Kâsıma cân ü gönül nakdini sen Hak yolına
 Harc idüben özünü tuhfe fakîrâne getir

3

Karâr itmez gönül sultandan ayru
 Nitekim sûret olmaz candan ayru
 Mahabbet cezbessin tuyan gönüller
 Ki bir dem olımazlar andan ayru
 Kimi kim cezb ide nûr-i hidâyet
 Olur ol demde cism ü candan ayru
 Öninde Hazretün bin bin duâlar
 Nice kez bin melek insandan ayru
 Merâtibce durur insân-i kâmil

¹ كتر şeklinde yazılan bu redifi «götür» şeklinde okumak belki de daha uygun olur.

Ve lîkin can degüldür candan ayru
 Kôpar bir cevher ü zât-i münevver
 İşi kalmaz anun fermandan ayru
 Vücûdün mülkini iste serâser
 Ki yokdur bir şehir sultandan ayru
 Visâlün menziline irse Kasım
 Bulımáz kendüyi can andan ayru

4

Harc eylesün can nakdini her kime cânân gerek
 Yaksun çerâğ-i kalbini her kime kim mihman gerek
 Dil hemîşe zikri ile adını tekrar eylesün
 Varsun makam-i hayrete her kime kim seyrân gerek
 Zerrî kabâsın redd idüb şem'ine irsün mihrinün
 Katresinden el(in) yusun her kimeki umman gerek
 Değme ne bilsün ışkınun odına vasliçün yanan
 Yanmağa anun şem'ine pervâneye bin can gerek
 Yandursun varlık tahtını ışkına anun serteser
 Nâm ü nişânın terk idüb her kime kim sultan gerek
 Her dem özinden cehd idüb kat' ide nefsün arzusın
 Yusun gönül jengini, her kim(e) lika-yi can gerek
 Teşne dil olmak Kasıma müşkildür İskender gibi
 Çâk ide zulmet cübbesin her Hızıra hayvan (gerek)

5

Gelün can terk idelüm Hakka yol bulanlara
 Haber soralum candan ölüb dirilenlere
 Bu sırdan heber virmek zerrece yokdur emek
 Teni perişân olub can göge ağanlara?
 Her kim göge ağar canı olur teni mülk-i fânî
 Hak nasîb itmiş anı kendüyi sevenlere

من عرف نفسه ظلم عرف ربه

Ol hakikat-i ma'nî âferin tuyanlara
 Her nefsini bilür Hakkı kendüde bulur
 Helâl olsun bu da'vî hakikat bilenlere
 Çün âyine arındı şarkdan garbe görindi

İnanmazsan sor imdi bu hâli görenlere
 Her kim âyine oldu kevn ü mekâne doldı.
 Mürşid-i kâmil oldu bu yola gidenlere
 موتو قبل انت موتو menzilidür bu makam
 Hak çalab virmiş anı ışk ile gelenlere
 Kasım sen sâf idegör bu gönlün âyinesin
 Maksûd anda görine sıdk ile bakanlara

6

İy gönül keşf it nikabun cân olasin sen sana
 Maksudun sende görüb hayrân olasin sen sana
 Giceler tâ subh olunca inile Eyyûb gibi
 Yak delîl-i mihrünü mihmân olasin sen sana
 Bülbül-i zâr-i çemende tesbih eyle adını?
 Gonca bigi açılıb handân olasin sen sana
 İsmail gibi gerekdür ulaşasın ışkına
 Çün mübârek ıyd ola kurbân olasin sen sana
 Ger vücûd âyinesinün siler isen jengini
 Can gözile her nefes seyrân olasin sen sana
 Her nefes anub günâhun inleyü dur naksunı
 Derdile nâliş ile dermân olasin sen sana
 Dâimâ can zerresini irgürü gör mihrine
 Vâsl idüben katreni umman olasin sen sana
 Ya'kub-ı a'mâ bigi ol ağlamakdan derd ile
 Nûr buluben aynuna Ken'ân olasin sen sana
 Kâsımâ zencîr-i akla bağla nefsin kıl esir
 Yoksa bend itmez isen zindân olasin sen sana

7

Sâlik-i azm-i râh iken ışk-i Hüdâya uğradum
 Kõmadı bende benligüm gör ne safâya uğradum
 Şerbet-i ışk câmını kudret elinden içelü
 Niceler hasta zâr iken gör ne şifâya uğradum
 Def-i hicâb-i jeng ile cân ü gönülden içerü
 Bir nazarında bin levin şems-i dühâya uğradum
 Bûrc-i gönüldê görüben ışkınun âftâbını
 Nûr-i tecelli şevkile Tûr-i Musâya uğradum

Şâh-i âlem keş evliyâ mefhar-i enbiyâ imiş
Sadr nişân-i suffa-i bedr-i likâya uğradum
Hâlet-i ışk-i vuslatı canuma hemdem olalı
İlm-i ledünde tevhid-i bahr-i nidâyâ uğradum
Kasım(a) ışkı mahv iden hikmet-i bahr-i ilmimiş
Ma'ni yüzinde pes elin hamd ü senâyâ uğradum